

Oppdrag

Observer elevenes stave- og ordavkodningsferdighet. Gjennomfør orddiktat (del 1) og leseobservasjon (del 2). Det må settes av god tid til gjennomføring og refleksjon.

I økt 3 legges det ut spørsmål til felles erfaringsutveksling og drøfting fra arbeid med oppdraget.

Oppdrag, del 1: Gjennomfør orddiktat

Lag en «hypotese» – i forkant av diktaten.

Hvor mange av elevene i klassen tror du klarer å stave følgende ord korrekt?

Skriv ned hvor mange og eventuelt hvilke ord du forventer at elevene klarer å stave riktig.

Gjennomfør orddiktaten i klassen / med noen elever.

Orddiktatene er ikke standardisert eller normert, så resultatene sier ingenting om ferdigheter i forhold til alder etc. Resultatene er kun ment til bruk i arbeid med forståelse av stavestrategier og staveutvikling.

Orddiktater

3. trinn (BM)

Kreps finnes både i ferskvann og saltvann. Skriv *kreps*.

Vi måtte stable koffertene oppå hverandre. Skriv *stable*.

Jeg kommer hvis jeg får tid. Skriv *hvis*.

Det er viktig å blande kortene godt. Skriv *blande*.

Den siste bakken var kjempelang. Skriv *bakken*.

Hestehov og snøklokker er vårtegn. Skriv *vårtegn*.

Lue og skjerf er vinterplagg. Skriv *skjerf*.

3. trinn (NN)

Kreps finst både i ferskvatn og saltvatn. Skriv *kreps*.

Vi måtte stable koffertane oppå kvarandre. Skriv *stable*.

Hjulet på sykkelen var punktert. Skriv *hjulet*.

Det er viktig å blande korta godt. Skriv *blande*.

Den siste bakken var kjempelang. Skriv *bakken*.

Hestehov og snøklokker er vårteikn. Skriv *vårteikn*.

Lue og skjerf er vinterplagg. Skriv *skjerf*.

4.–7. trinn (BM)

Begge foreldrene hennes er førti år. Skriv *førti*.

Rekkverket hadde mange sprinkler. Skriv *sprinkler*.

Av og til er det vanskelig å sitte stille. Skriv *vanskelig*.

Skifer er en bergart. Skriv *skifer*.

Et spøkelse er det samme som et gjenferd. Skriv *gjenferd*.

Vi skal kanskje på seiltur i sommer. Skriv *kanskje*.

Hestehov og snøklodder er vårtegn. Skriv *vårtegn*.

Vi måtte hviske for ikke å forstyrre de som sov i naborommet. Skriv *hviske*.

4.–7. trinn (NN)

Begge foreldra hennar er førti år. Skriv *førti*.

Rekkverket hadde mange sprinklar. Skriv *sprinklar*.

Det er viktig å ha bilbelte på når ein køyrer bil. Skriv *viktig*.

Skifer er ein bergart. Skriv *skifer*.

Et spøkjelse er det same som eit gjenferd. Skriv *gjenferd*.

Vi skal kanskje på segltur i sommar. Skriv *kanskje*.

Hestehov og snøklodder er vårteikn. Skriv *vårteikn*.

Ungane hjelpte far med å lage middag. Skriv *hjelp*te.

Til hjelp i vurderingen av orddiktat på 3. trinn

Orddiktaten er utviklet for arbeidet med denne økten i språkløyper, og ikke for bruk i kartleggingsøyemed. For å kartlegge elevers staveferdighet må standardiserte kartleggingsverktøy benyttes.

Hvilke ord elevene klarer å stave riktig, vil kunne gi informasjon om hvilke(n) stavestrategi(er) de behersker. De to første ordene (*kreps, stable*) er lydrette (regulære) ord med konsonantforbindelser. Begge skal kunne staves korrekt, selv om elevene ikke har lest eller skrevet dem før. Disse ordene skal altså kunne staves riktig ved hjelp av en godt fungerende fonologisk stavestrategi eller ved hjelp av ortografisk stavestrategi.

De fem neste ordene er ikke-lydrette (irregulære) ord. To av dem (*vårtegn, skjerf*) inneholder komplekse grafem. Ett inneholder dobbel konsonant (*bakke*) og to har en stum bokstavlyd (*hvis, blande*). For å kunne stave disse ordene korrekt, må ortografisk stavestrategi benyttes. Elever som klarer å stave flere av disse ordene korrekt, har sannsynligvis begynt å ta ortografiske kunnskaper i bruk under stavingen.

For elever som har mange stavefeil, vil en nærmere stavefeilanalyse være et viktig grunnlag for videre tiltak. En nærmere stavefeilanalyse, vil kunne gi en indikasjon på eventuelle kunnskapshull og/eller utfordringer med framgangsmåten (staveprosessen). Staveforsøk som beror på at elevene ikke har lært, eller ikke har sikker kunnskap om et stavefenomen, kan skyldes usikker kunnskap om komplekse grafem (skj, gj, ng etc.), enkeltbokstaver, stumme bokstaver etc. Utfordringer med staveprosessen vil kunne framstå som at feil bokstavrekkefølge (omkastinger, bortfall, tillegg), alfabetisk regularisering (stavemønsteret gjenspeiler uttale), ortografisk generalisering etc. Mer informasjon om tolking av stavefeil finnes i **økt. 6 «Stavevansker»**.

Til hjelp i vurderingen av orddiktat på 4.–7. trinn

Orddiktaten er utviklet for arbeidet med denne økten i språkløyper, og ikke for bruk i kartleggingsøyemed. For å kartlegge elevers staveferdighet må standardiserte kartleggingsverktøy benyttes.

Hvilke ord elevene klarer å stave riktig, vil kunne gi informasjon om hvilke(n) stavestrategi(er) de behersker. De to første ordene (*førti, sprinkler*) er lydrette (regulære) ord med konsonantforbindelser. Disse ordene kan staves korrekt ved bruk av en god fonologisk stavestrategi eller ortografisk stavestrategi. Elever som ikke staver disse ordene riktig, kan tenkes å benytte en mer grunnleggende fonologisk stavestrategi. De øvrige ordene er ikke-lydrette (irregulære) ord som inneholder ulike stavemønstre som kan være utfordrende. Det krever ortografisk kunnskap og altså bruk av ortografisk stavestrategi for å kunne stave disse ordene riktig. De kan med andre ord ikke staves riktig ved hjelp av fonologisk stavestrategi. Lavfrekvente ord (skifer) vil være vanskelige å stave korrekt, fordi mange elever ikke møter dette ordet så ofte i tekster.

For elever som har mange stavefeil, vil en nærmere stavefeilanalyse være et viktig grunnlag for videre tiltak. En nærmere stavefeilanalyse vil kunne gi en indikasjon på eventuelle kunnskapshull og/eller utfordringer med framgangsmåten (staveprosessen). Staveforsøk som beror på at elevene ikke har lært, eller ikke har sikker kunnskap om et stavefenomen, kan skyldes usikker kunnskap om komplekse grafem (skj, gj, ng etc.), enkeltbokstaver, stumme bokstaver etc. Utfordringer med staveprosessen vil kunne framstå som feil bokstavrekkefølge (omkastinger, bortfall, tillegg), alfabetisk regularisering (stavemønsteret gjenspeiler uttale), ortografisk generalisering etc. Mer informasjon om tolking av stavefeil finnes i [økt. 6 «Stavevansker»](#).

Refleksjon:

Individuelt forarbeid:

- Gjenspeilte resultatene det du hadde forventet i forkant av diktaten?
- Bruk teksten «Til hjelp i vurderingen».
- Velg de to diktatene med færrest riktige og beskriv:
- Hvilke(n) stavestrategi(er) mestrer elevene?
- Hva trenger disse elevene å lære for å kunne stave ordene korrekt?

Oppdrag, del 2: Observasjon av ordavkodingsferdighet

Velg ut to elever som du vil observere. Gjerne de to elevene som hadde færrest riktig på diktaten (del 1).

Finn en tilpasset tekst.

Teksten bør være kort (5–10 linjer) og ny/ukjent for elevene. Det kan for eksempel være en tekst de skal ha i leselekse i løpet av uken, eller en annen tekst som er tilpasset elevenes alder/ferdighetsnivå.

Se gjennom teksten og lag hypoteser:

- Hvor mange ord tror du eleven klarer å lese riktig?
- Hvilke ord tror du vil være utfordrende å lese?
- Hvilke(n) ordavkodingsstrategi(er) tror du elevene vil benytte når de leser teksten?

Gjennomfør leseobservasjon:

Lytt til elevenes høytlesing og noter i observasjonsskjemaet.

Observasjonsskjema – til bruk (utfylling) under/etter observasjon av høytlesing.

Leseflyt	
Antall korrekt leste ord	
Antall feillesinger	
Hvilke ord var utfordrende (hvilke ord leste eleven feil; regulære, irregulære, lange, korte ord).	
Hva var utfordrende (bokstaver, konsonantforbindelser, komplekse grafem, stumme bokstaver, diftonger, endelser etc.)	

Støtte i vurdering av leseobservasjon:

Til hjelp i vurdering av leseobservasjon

Den utfylte strategimatriksen er ment til støtte i vurderingen. Den gir en oversikt over kjennetegn ved de ulike ordavkodingsstrategiene. Etter hvert som de får mer leseerfaring vil de fleste elever benytte flere strategier når de avkoder ord. Elever kan, for eksempel, i hovedsak benytte en ortografisk avkodingsstrategi, men ta i bruk fonologisk ordavkodingsstrategi når de kommer til ukjente eller vanskelige ord.

Fonologisk ordavkodingsstrategi kjennetegnes av at elevene «lyderer» seg gjennom ordene (høyt eller inni seg). Denne ordavkodingsstrategien fungerer på lydrette (regulære) ord. Vi skal imidlertid være oppmerksomme på at også regulære ord kan være utfordrende å avkode. De regulære ordene som er enklest å avkode har en K-V-K-V oppbygging. Regulære ord som avviker fra dette mønsteret og derfor inneholder konsonantforbindelser eller diftonger, vil være vanskeligere å avkode. En begynnende, eller grunnleggende fonologisk avkodingsstrategi, vil kjennetegnes av at elevene klarer å avkode enkle regulære ord, mens de har utfordringer med de mer komplekse regulære ordene. Mer erfarne fonologiske avkodere har gjerne en mer utviklet fonologisk

ordavkodingsstrategi. Derfor klarer de også å avkode mer komplekse regulære ord uten større utfordringer.

Elever som har begynt å utvikle ortografisk ordavkodingsferdighet klarer å lese kjente ord ortografisk, men de tyr gjerne til fonologisk ordavkodingsstrategi ved ukjente ord eller stavemønstre. De kan også avkode deler av ordet fonologisk og bruke ortografisk strategi (eller gjette) på resten. For mange elever er dette et slags «mellomstadium». Det å gjette på endelser er det imidlertid viktig at en tar tak i, fordi det kan medføre at ordavkodingsutviklingen stopper opp. Erfaren ortografisk ordavkodning kommer til uttrykk gjennom uanstrengt og effektiv ordavkodning. Dette fører til god leseflyt.

Leseflyt er en funksjon av ordavkodingsferdighet, forståelse og tempo. Det vi skal være veldig oppmerksomme på, er at det er *nøyaktig* ordavkodning som bidrar til utvikling av god leseflyt. Derfor er det viktig at tempo aldri går på bekostning av nøyaktighet. Leseflyt og ordavkodingsstrategi vil være avhengig av hvilken tekst elevene skal lese. En elev vil kunne lese en tekst med god flyt, men ha utfordringer med en annen tekst, fordi denne oppleves som vanskeligere.

Strategimatrise – til hjelp i vurdering av leseobservasjon

Ordavkodings-strategi	Tempo	Nøyaktighet	Frekvens	Ordlengde	Regularitet	Andre observerbare trekk
L o g o g r a f i s k (har ikke forstått det alfabetiske prinsipp)	Raskt	Unøyaktig	Avkoder enkelte høyfrekvente ord, men ikke lavfrekvente ord.	Lange ord lettere enn korte ord.	Spiller ingen rolle.	Gjetter på grunnlag av visuelle særtrekk. Benytter kontekstuelle holdepunkt (utenom ordet; farger, form på logo etc.) som grunnlag for avkodingen.
F o n o l i o g i s k <i>Begynnende:</i>	Sent	Nøyaktig	Liten forskjell på mestring av høyfrekvente og lavfrekvente ord.	Korte ord lettere enn lange ord.	Mestrer en del regulære ord, men ikke irregulære ord.	Beveger leppene.
F o n o l i o g i s k <i>Erfaren:</i>	Sent	Nøyaktig	Liten forskjell på mestring av høyfrekvente og lavfrekvente ord.	Korte ord lettere enn lange ord.	Mestrer regulære ord med konsonantforbindelser, men ikke irregulære ord.	Beveger leppene.
O r t o g r a f i s k <i>Begynnende:</i>	Raskt	I hovedsak nøyaktig, men kan gjette på deler av ord. Ikke uvanlig å gjette på endelser.	Høyfrekvente ord mestres ofte bedre enn lavfrekvente.	Spiller mindre rolle. Mestrer flere og flere korte, ord ortografisk, men lange ord kan være utfordrende.	Mestrer regulære ord og begynner å mestre irregulære ord.	Varierende lesetempo.
O r t o g r a f i s k <i>Erfaren:</i>	Raskere	Nøyaktig	Spiller liten rolle.	Spiller liten rolle.	Mester både regulære og irregulære ord.	Sikker og effektiv ordavkodning.

(Strategimatrisen og observasjonsskjema er ikke standardisert og er heller ikke utfyllende, men kan være til hjelp i vurdering etter gjennomført leseobservasjon).

Refleksjon:

Individuell forberedelse til erfaringsdeling (pdf)

- Stemte hypotesen om antall korrekt leste ord og hvilke ord som kom til å være utfordrende?
  - Hvilke(n) ordavkodingsstrategi(er) benyttet elevene (bruk notater fra observasjonsskjemaet)?
- Hvordan fungerer strategi(e)?
  - Hvordan er lesetempo og flyt?
  - Har eleven mange feillesinger?
  - Er det noen enkeltbokstaver eleven er usikker på?
  - Hvilke ord eller stavemønstre er utfordrende?

Forslag til videre lesing:

Lesesenteret (2013). Lesesenterets staveprøve. Stavanger. Universitetet i Stavanger, Lesesenteret

Skaathun, A. (2000) Den normale staveutviklingen. Stavanger: Høgskolen i Stavanger, senter for leseforskning.

Skaathun, A. (1993) Den normale leseutviklingen. Stavanger: Høgskolen i Stavanger, senter for Leseforskning